

De producteisen uit de norm voor valide exameninstrumenten

Inhoud

Inhoud	1
Toelichting norm	2
Bijstelling norm in 2021 en 2022	2
Solide basis	2
Toepassing norm in de drie routes	3
Producteisen	4
Algemeen	4
Afstemming kwalificatie-eisen	5
Beoordeling	7
Cesuur	7
Informatie	8

Toelichting norm

Het doel van validering is om voorafgaand aan examinering te borgen dat er valide exameninstrumenten ingezet worden. In de [Afspraken voor valide exameninstrumenten](#) hebben mbo-scholen met elkaar afgesproken via drie routes valide exameninstrumenten in te zetten; via de inkoop bij gecertificeerde instanties, door zelf te construeren binnen de collectieve afspraken of door zelf geconstrueerde examens extern te laten valideren. Onafhankelijk van welke route wordt gekozen, dient een exameninstrument altijd valide te zijn. Om meerdere routes mogelijk te maken die leiden tot een valide exameninstrument is een solide basis nodig: een algemeen geldende set van afspraken om de kwaliteit van een exameninstrument te garanderen. In deze publicatie wordt ingegaan op de producteisen die onderdeel uitmaken van de norm.

Bijstelling norm in 2021 en 2022

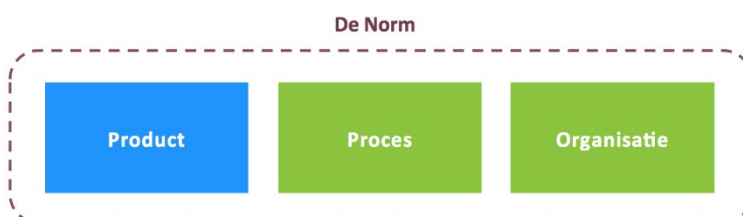
Mbo onderwijs en examinering (afsluiting) is in ontwikkeling. Flexibel onderwijs en een leven lang ontwikkelen veranderen de klijk op examineren. Afgesproken is dat de productnorm in lijn is met het vigerende Onderzoekskader van de Inspectie van het Onderwijs. Vanaf augustus 2021 geldt een nieuw kader. Daarin is het gebied Borging & Afsluiting gewijzigd ten opzichte van het kader uit 2017. Met name valt op dat er geen aparte standaard meer is voor exameninstrumenten en dat er een aantal nieuwe begrippen wordt gehanteerd, zoals 'afsluiting' en 'bewijzen'. Mede naar aanleiding van het aangepaste Onderzoekskader zijn nieuwe wijzen van afsluiten ontwikkeld. Daarbij staat de ontwikkeling van de student centraal, waarbij op basis van bewijzen verzameld in het onderwijs wordt besloten of een student aan de eisen voor diplomering voldoet. De productnorm is op basis hiervan op enkele punten bijgesteld. Echter, er zijn geen grote wijzigingen doorgevoerd. De inhoudelijke wijzigingen zijn zichtbaar in groen. Nieuw toegevoegd is de verwijzing naar het begrippenkader onderaan het document.

Solide basis

De norm is opgebouwd uit de volgende drie elementen (zie figuur 1):

1. producteisen: eisen aan het individuele exameninstrument
2. proceseisen: eisen aan de werkwijze (processen) op basis waarvan de exameninstrumenten tot stand komen
3. organisatie-eisen: eisen aan de organisatie-inrichting van de instantie die de instrumenten ontwikkelt.

Deze publicatie is gericht op deel 1: de producteisen. De proces- en organisatie-eisen kennen een aparte publicatie .

Figuur 1: de norm onder de drie routes naar valide exameninstrumenten

Toepassing norm in de drie routes

De norm bestaat uit product-, proces- en organisatie-eisen. Voor de drie routes naar een valide exameninstrument wordt de norm op verschillende wijzen toegepast.

Toepassing norm route 1 'afname bij een gecertificeerde instantie'

In route 1 neemt een school voor een bepaalde kwalificatie valide exameninstrumenten af bij een gecertificeerde instantie. Om gecertificeerd te kunnen worden, wordt de instantie die de exameninstrumenten ontwikkelt, getoetst aan de hand van de norm. Voor certificering gelden alle eisen uit de norm: producteisen, proceseisen en organisatie-eisen.

Toepassing norm route 2 'zelf ontwikkelen binnen de collectieve afspraken'

De norm is van toepassing op route 2. Wanneer scholen zelf ontwikkelen binnen de collectieve afspraken, dienen de exameninstrumenten altijd te voldoen aan de producteisen van de norm. De proces- en organisatie eisen gelden als referentie voor de operationalisering van de 'Collectieve afspraken voor het construeren en vaststellen van exameninstrumenten' (juni 2016).

Toepassing norm route 3 'exameninstrumenten aanbieden voor externe validering'

In route 3 worden exameninstrumenten bij een daarvoor aangestelde validerende partij aangeboden ter validering. Externe validering vindt plaats op het niveau van het exameninstrument. Dat betekent dat bij externe validering per instrument toetsing aan alleen de producteisen van de norm plaatsvindt.

Producteisen

De producteisen zijn de eisen die aan een exameninstrument worden gesteld. Een exameninstrument¹ moet tevens voldoen aan het geldende Onderzoekskader van de inspectie en de eisen die de wet stelt. De norm die hier wordt gepresenteerd is congruent met dit kader. De producteisen uit de norm gelden voor beroepsgerichte instellingsexamens voor kwalificaties, examens voor keuzedelen waar een certificaat aan verbonden is en generieke instellingsexamens. Ze zijn niet van toepassing op de centrale examens, examens voor keuzedelen waaraan geen certificaat is verbonden en de verplichte externe examinering van beroepsvereisten. De vijf hoofdonderdelen van de producteisen van de norm zijn: algemeen, afstemming² met de kwalificatie-eisen, beoordeling, cesuur en informatie.

Er bestaan drie soorten exameninstrumenten:

1. valide exameninstrumenten met vaste examenopdrachten
2. valide exameninstrumenten met examenopdrachten + instructie om zelf opdrachten te vervangen
3. valide exameninstrumenten waarbij op basis van bewijsstukken verzameld in het onderwijsproces een besluit genomen wordt.

Algemeen

Voordat wordt ingezoomd op specifieke eisen ten aanzien van het instrument zijn de volgende algemene eisen van toepassing op het exameninstrument:

- Er is duidelijk kenbaar gemaakt dat het gaat om een (kwalificerend) exameninstrument.
- Er is duidelijk gemaakt dat het gaat om een exameninstrument met vaste examenopdrachten of om een exameninstrument met instructie om zelf opdrachten te vervangen of om een instrument waarbij op basis van bewijzen verzameld in het onderwijs een besluit genomen wordt.
- De instructie om zelf een examenopdracht te vervangen moet de school in staat stellen om de examenopdracht zo te construeren dat het leidt tot een valide exameninstrument. Het volgen van de instructie moet ertoe leiden dat het exameninstrument voldoet aan de producteisen van de norm.
- De instructie om de kwaliteit van de set bewijzen te waarborgen, moet de school in staat stellen om randvoorwaarden en processen te formuleren om tot een valide en betrouwbare beoordeling van de prestaties van de student te komen.
- Het is inzichtelijk op welke wijze met het beroepenveld is afgestemd over het exameninstrument, wat de relevantie van het betrokken beroepenveld is en wat het resultaat van de afstemming is.

¹ Ook als het diplomabesluit (mede) gebaseerd wordt op bewijzen uit het onderwijs, zal een instrument – bijvoorbeeld in de vorm van een portfolio – worden ontwikkeld waarin de kwaliteitseisen die aan de (set van) bewijzen worden gesteld en de beoordelingscriteria zijn opgenomen. Met de inhoud van dit instrument kan het examen, zijnde het onderzoek naar kennis, inzicht en vaardigheden van de student worden uitgevoerd.

² Met afstemming met de kwalificatie-eisen wordt bedoeld dat het exameninstrumentarium een juiste indicatie geeft van het (toekomstige) beroep wat betreft niveau, inhoud en complexiteit. Het gaat erom dat de vakkennis, vaardigheden en het gedrag die nodig zijn voor het uitvoeren van het beroep als beginnend beroepsbeoefenaar in een goede balans worden geëxamineerd. Het uitgangspunt is het beroep te examineren. Daarbij zijn de kwalificatie-eisen zoals beschreven in het kwalificatiedossier bepalend. Daarbij kan er gekozen worden om niet alle kwalificatie-eisen terug te laten komen, maar representatief te examineren. Wanneer het exameninstrument een deel van de kwalificatie-eisen betreft, geldt dat het instrument op dat deel is afgestemd.

Afstemming kwalificatie-eisen

De producteisen t.a.v. afstemming met de kwalificatie-eisen:

- Het exameninstrument is afgestemd op de kwalificatie-eisen. Daarbij is aangetoond op welk onderdeel(en) van de kwalificatie-eisen het exameninstrument is afgestemd.
- Voor de kwalificatie is er een herleidbaar examenresultaat per kerntaak³:
  - Indien een exameninstrument een deel van een kerntaak dekt, dient de verhouding tot de andere exameninstrumenten, die samen de gehele kerntaak dekken, inzichtelijk te zijn.
  - Indien een exameninstrument kerntaakoverstijgend is, dient inzichtelijk te zijn hoe tot de examenresultaten per kerntaak wordt gekomen.
- Het exameninstrument examineert niet meer dan in de kwalificatie-eisen beschreven staat.
- De examenvorm sluit aan bij de te beoordelen inhoud.
- De context en de inhoud van het exameninstrument doen recht aan complexiteit, verantwoordelijkheid en zelfstandigheid, zoals in de kwalificatie-eisen beschreven staat.
- Indien van toepassing: er is duidelijk kenbaar gemaakt wanneer het exameninstrument in de beroepspraktijk en/of in simulatie wordt afgenomen.
- Wanneer het exameninstrument uit meerdere examenonderdelen bestaat, past de omvang⁴ van het onderdeel bij het belang van de kwalificatie-eisen.
- Indien het exameninstrument alle kwalificatie-eisen betreft, laat het een passende balans zien tussen vereiste kennis, houding en vaardigheden.
- Er is verantwoord of afstemming met de kwalificatie-eisen wordt gerealiseerd door het examineren van alle kwalificatie-eisen of door representatieve keuze⁵ van de kwalificatie-eisen.
- Als er representatief wordt geëxamineerd dan gelden de volgende criteria:
  - de opvatting over het beroep / de beroepen waarvoor wordt geëxamineerd is afgestemd met het beroepenveld. De inhoud van het beroep is hierin leidend;
  - op basis van de opvatting over het beroep / de beroepen en de afstemming met het beroepenveld worden keuzes voor de examinering gemaakt;
  - indien sprake is van een keuze, dient deze representatief te zijn. Een representatieve keuze betekent dat het examen een juiste indicatie geeft van het (toekomstige) beroep wat betreft niveau, inhoud en complexiteit. Gemotiveerd wordt:
    - welke kwalificatie-eisen in ieder geval worden geëxamineerd. Examens of examenonderdelen hiervoor worden door alle studenten uitgevoerd;
    - welke overige keuzes zijn gemaakt voor de te examineren kwalificatie-eisen.
  - in sommige gevallen kunnen kwalificatie-eisen middels een steekproef worden geëxamineerd. Voor de steekproef gelden de volgende voorwaarden:
    - de kwalificatie-eisen waaruit een steekproef wordt getrokken zijn gelijkwaardig;

³ Voor een keuzedeel geldt dat een eindresultaat per keuzedeel herleidbaar moet zijn.

⁴ Omvang in tijd en energie die in het betreffende onderdeel gestoken moet worden.

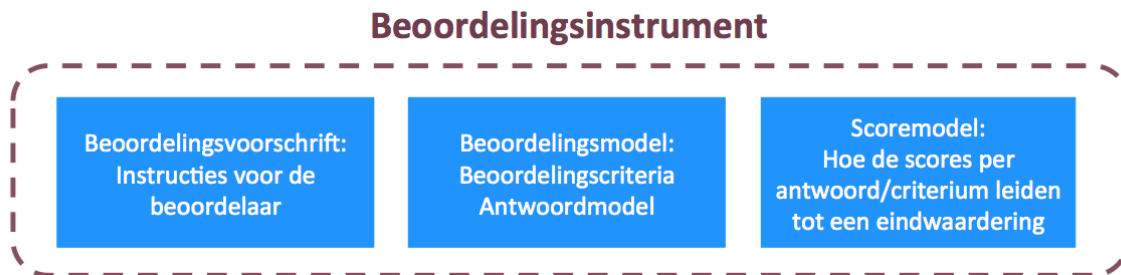
⁵ In een kwalificatiedossier is beschreven wat een gediplomeerde aan het eind van de mbo-opleiding moet kunnen en kennen als hij/zij als beginnend beroepsbeoefenaar op de arbeidsmarkt start. Er kan voor worden gekozen om alle kwalificatie-eisen te examineren. Het kan ook voorkomen dat er keuzes moeten worden gemaakt in wat er uit een kwalificatiedossier wordt geëxamineerd om tot een representatief en uitvoerbaar examen te komen. Als er keuzes worden gemaakt, is sprake van representatief examineren.

- de steekproef kan niet uit kerntaken getrokken worden. De kwalificatie-eisen, waaruit een steekproef getrokken kan worden, zijn: werkprocessen, kennisaspecten, vaardigheden, gedragingen, situaties, handelingen of beroepscontexten;
- de steekproef is onvoorspelbaar voor de student;
- de omvang van de steekproef voor deze kwalificatie-eisen geeft de juiste indicatie van het (toekomstige) beroep wat betreft niveau, inhoud en complexiteit. Dit bepaalt het aantal examenonderdelen. *Alleen* in het geval de selectie van het aantal onderdelen voor de steekproef volkomen arbitrair is, kan minimaal $\frac{1}{3}$ als richtlijn worden aangehouden.

Beoordeling

De producteisen tav beoordeling:

- Ieder exameninstrument bevat een beoordelingsinstrument.

Figuur 2: onderdelen van een beoordelingsinstrument

- Het beoordelingsinstrument maakt een eenduidige en gelijkwaardige vaststelling of een student de eisen op het niveau van een beginnend beroepsbeoefenaar beheerst mogelijk.
- Het beoordelingsinstrument bevat een beoordelingsvoorschrift voor de beoordelaar met instructies voor het beoordelen van een geleverde prestatie van een examenkandidaat.
- Het beoordelingsinstrument bevat een beoordelingsmodel, bestaande uit beoordelingscriteria en, waar nodig, een antwoordmodel.
- De beoordelingscriteria zijn eenduidig (voor 1 uitleg vatbaar, dus specifiek en/of waarneembaar) en volledig.
- De beoordelingscriteria zijn herleidbaar⁶ tot de kwalificatie-eisen.
- De antwoordmogelijkheden passen bij de vraagstelling en beoordelingscriteria en opdracht passen bij elkaar.
- Het beoordelingsinstrument bevat een scoremodel dat inzichtelijk maakt hoe de (deel)waardering voor de betreffende geleverde prestatie van een examenkandidaat tot stand komt.
- Het scoremodel kent een evenwichtige puntentoekening / waardering die recht doet aan het belang van de kwalificatie-eisen. De bijdrage van een beoordelingscriterium aan de eindwaardering moet in verhouding staan tot het belang van dat beoordelingscriterium.

Cesuur

De producteisen t.a.v. cesuur:

- De onderliggende systematiek die gebruikt is voor het bepalen van de cesuur is inzichtelijk.
- De cesuur is zodanig opgesteld dat de waardering en daarmee de waardering van de kennis, vaardigheden en gedrag van de student minimaal op het niveau ligt dat voor een beginnend beroepsbeoefenaar noodzakelijk is.
- Indien van toepassing is er sprake van een evenwichtige weging van (onderdelen van een) exameninstrument(en) die recht doet aan het belang van de betreffende kwalificatie-eisen.

⁶ Bijvoorbeeld: bij het recht afzagen van een plank moet worden beoordeeld hoe recht deze is afgezaagd, niet of het een mooie plank is.

Informatie

De informatie over het exameninstrument geeft alle betrokkenen inzicht in hoe het examen eruit ziet, hoe het wordt uitgevoerd en hoe het wordt beoordeeld. Het exameninstrument (opdrachten, vragen, beoordelingsvoorschrift etc.) is voor één uitleg vatbaar. Het taalgebruik is helder en past bij de doelgroep. Deze informatie is aantoonbaar opgenomen als onderdeel van het exameninstrument. Denk aan:

- examenvorm (schriftelijk, mondeling e.d.),
- examenduur,
- cesuur (voor deel- en eindwaardering),
- afnamecondities,
- hulpmiddelen (wat is wel en niet toegestaan),
- beoordelingsinstrument,
- instructies en achtergrondinformatie voor student en examinerator/beoordelaar.

Begrippenkader:

Voor de definitie van begrippen die in deze productnorm worden gehanteerd, zie de begrippenlijst op <https://onderwijsenexaminering.nl/begrippenlijst/>